אמנות

נעמי סימן־טוב

בכל חמור חבויה פיה

ב"פיות וחמורים" יוצרת אתי יעקובי עולם של צורות מהבהבות, מנצנצות, מפתות. ובדיוק כשנדמה לך שלכדת אותן, הן שבות ונעלמות אל השחור שממנו באו

עבודה של אתי יעקובי. תנועות מכחול קצובות וחזרתיות על רקע שחור

"שוטים הם המקוננים על ירידתה של הביקורת, שכן שעתה כבר הלפה מזמן. הביקורת היא עניין של מרחק נכון. היא בת בית בעולם שבו תלויים הדברים בפרספקטיבות וביציפיות, ועוד אפשר לנקוט עמדה. בינתיים הגיעו מים עד נפש החברה האנושית והש־עה דוחקת. 'תום הלב', 'ההסתכלות החופשית' הם שקר, ואולי אף נהפכו לביטוי הנאיבי של אי מחוי־בות מובהקת. הדבר המהותי ביותר היום – ההסתכ־לות המסחרית בלב הדברים – שמו פרסומת".

כך כותב ולטר בנימין בקטע קצר מאוד שברא־שו מתנוססת הכותרת האירונית "שטחים אלה עומ־דים להשכרה". ובהמשך הוא אף מוסיף: "המבקר בשכר, העושה מניפולציות בתמונות שבסלון האמ־נות של הסומר, יודע על התמונות לא משהו מעמיק יותר, אלא משהו חשוב יותר משיודע חובב האמנות הרואה אותן בחלון הראווה. החמימות של נושא הי־צירה מתגלה אליו ומולידה בו מצב רוח נרגש".

ואם יותר לי להיתלות באילנות גבוהים, לצורך העניין, אני שמחה על ההזדמנות להשאיל את המס־גרת הזאת להמלצה – נלהבת וחמה כמובן – לשׂשת קוראיי הנאמנים (ובני לווייתם), שיסורו במהירות לאחת התערוכות הנפלאות המוצגות כעת בעיר: "פיות וחמורים", תערוכתה של אתי יעקובי בגלר־יה נגא.

"עיקר העבודות שלי על בד שחור. יש מסורת של ציור שמגיב לבד לבן, למצע הריק. הלבן הוא האין־צבע שמכתימים אותו. האין־צבע של העבר־דות האלה הוא השחור", כותבת יעקובי בדף המל־וה. "ההיגיון בפעולה כלפי מצע שחור ריק שונה מההיגיון בפעולה כלפי המצע הלבן (כמו למשל אצל רפי לביא או סיי טוומבלי): אבל עדיין אני פר־עלת כלפי השחור באופן שקשור לדרך שבה ציירים אלו פועלים כלפי הלבן. תמיד היתה דמות של פיה בעבודות שלי. הציור שלי הוא הרמה הכי הכי מגומ־גמת של סיפורי פיות. בעניין זה יש מחשבה שלא מרפה ממני, חשד שתמיד מציק לי: שבבל חמור חבויה פיה".

פיות: יצורים פנטסטיים הקיימים רק בסיפו־רים, סיפורי אגדות, משלים ומעשיות: במאה העש־רים, הסרטים המצוירים, במיוחד סרטי האנימציה של וולט דיסני, הנפישו אותן; כלומר, נתנו להן צו־רה, שטוחה אמנם, אך בכל זאת דמות וקול. הן תמיד יפות, מתוקות ולכאורה תמימות, אך לעתים קרו־בות הן מניפולטיביות. הן מעופפות (בשמים, אווירי־ריות), נעות בתזזיתיות ממקום למקום, נמצאות בכל, נוגעות, מעניקות מחסדיהן למי שהן חפצות ביקרו, מניעות את העלילה.

גם חמורים מופיעים בסיפורים ובמחזות, אך לעומת הפיות הם יצורים ארציים, קיימים מאוד, פיזיים ומכוערים. הם מרכינים ראשם (קרוב לאד־מה), כנועים. במיוחד הם נודעים כבעלי און מינ־רב, בשל איבר מינם הגדול. חמור הוא גם כינוי לטיפש או מטומטם, חסר בינה. מי שהולך בלי שכל אחר יצריו.

בציורים קודמים של אתי יעקובי, צלליות של פיות תתכו ציורים קלאסיים של מאנה, למשל, והס־תירו בהם חלקים. אחרים התכסו בכתמים לבנים מרצדים של דבורים וציפורים, שהפריעו לראות את הסצינות הארוטיות, אשר נשענו באופן חופשי, זורם ולירי, על ציורים מהעבר – של בושה או פרגו־נאר. בתערוכת היחיד הגדולה שלה במוזיאון תל אביב היא החייתה את איורי התנ"ך של דורה, ובמק־ביל גם חיבלה בהם.

מראשית דרכה יש ליעקובי רומן מתמשך עם דמויות מצוירות (הקפואות בילדות נצחית, מסרבות להתבגר) ועם קלאסיקות מתולדות הציור האירו־פאי, בייחוד עם ציור הרוקוקו, שמחד נחשב לדקדנ־טי ומניירייסטי, אפילו מקולקל, ומאידך לכזה שהשפיע על סזאן, שנחשב, כמאמר הקליישה, אחד מאבות הציור המודרני, ובייחוד על המהלכים הקומ־פוזיציוניים שלו. הדיקור של יעקובי עם "המייסט־רים" בא לידי ביטוי באופנים שונים: ציטוט, חיקוי והעתק תוך כדי התבוננות, השפעה, פרשנות חופ־שית, ובעיקר פירוק והרכבה מחדש. בתערוכה הזר־שה – בין יתר רוחות הרפאים המתחבאות ומגיחות בציורים – מרחפת רוחו של דלקרואה.

מקור המילה מניירייס, אגב, הוא במילה המצייי־נת תנועת גוף או מחווה שחוזרת על עצמה. על פי־רמט ריבועי פשוט שרקעו שחור, בתנועות מכחול קצובות וחזרתיות, יעקובי בוראת עולם שבו הצי־רות מתפרקות, מהבהבות, נוצרות כנגטיב, מנצנ־צות ומפתות, כך שנדמה לצופה שהוא לכד אותן לרגע, שהנה הוא כמעט תפס את הסיפור, ואז הן נע־למות, רועבות אל החושך.

בקומה השנייה של הגלריה רישומים קטנים, בהידים וכאילו קלילים, שנעשו בשיטת ה"פלים" – טריק דומה לדפדוף מהיר בספרוני אנימציה שבהם התמונות מתחלפות במהירות. הריצוד או התנועה ממשיים. מול הרישומים הצופה נע ימינה ושמאלה, הלוך ושוב, ומגלה דמויות מתעלסות, מתנועעות, למעלה ולמטה, פנימה והחוצה, במגוון תנוחות. לפע־מים בחורה אחת מופיעה, באחרים זוג, לפעמים צצה שלישייה. אפשר לומר שהרישומים האלה, המתע־גים והמעגנים ועם זאת מצחיקים, הם המפתח לאופן שבו יש לצפות בציורים האפלים. כדי לראות מה קורה שם צריך לנוע (כמו בתנועות קצובות של מש־גל, אם להשתמש במטאפורה שהם מספקים), קדימה ואחורה. אבל גם אז לא בטוח שנגיע אל הסיפור.

בנימין מסיים את הקטע שלעיל בתמונה קטנה, מפתיעה, רפלקסיבית, וגם פיוטית ביחס לפתיחה ההולמת כמו גרזן: "במה, בסופו של דבר, רב כל כך כוחה של הפרסומת מזה של הביקורת? לא במה שנאמר בכתובת החשמלית הנעה – אלא בשלולית האש, המשקפת אותה על גבי האספלט" (ולטר בני־מין, "המשוטט", כרך א', עמ' 80).

אתי יעקובי, "פיות וחמורים". גלריה נגא.

אי־מייל למדור: naomist@haaretz.co.il